

คลังความรู้
การเรียนการสอนในชุมชน

เรื่องที่ 1 การเตรียมพื้นที่

การจัดการความรู้เรื่องการเตรียมพื้นที่เพื่อการเรียนการสอนในชุมชนของคณาจารย์สถานเวชศาสตร์ชุมชนและเวชศาสตร์ครอบครัวเพื่อให้สามารถจัดการเรียนการสอนในชุมชนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอนและมีประสิทธิภาพดังนี้

1. รายวิชาปี 2-3

การเตรียมพื้นที่สำหรับการเรียนการสอนในรายวิชาของปี 2 และปี 3 เพื่อให้นักศึกษาเรียนรู้ในมุมมองผู้รับบริการจากอดีตที่ได้เตรียมพื้นที่ด้วยการเริ่มต้นจากการคุยกันในนุกรมการรายวิชา เพื่อสรุป

ขอบเขตของการเลือกพื้นที่ว่า ต้องมีพื้นที่กว้างแค่ไหน จำนวนบ้านกี่หลัง จะให้นักศึกษาเรียนรู้ในลักษณะการวิจัยหรือเป็นแบบฝึกหัดเพราะหากเป็นลักษณะการวิจัยก็ต้องเก็บข้อมูลทั้งหมดในพื้นที่ สรุป พบกับครึ่งทางคือ เลือกพื้นที่มีหลังคาเรียนประมาณ 100 หลัง อยู่กับแบบไม่กระจายและเป็นลักษณะแบบฝึกหัดไม่ใช้การวิจัยและต้องคำนึงถึงเรื่องการใช้รถในพื้นที่ด้วย จนมาถึงปัจจุบันที่เน้นเรื่องการทำ community profile และนำไปสู่การจัดกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพในชุมชนต่อไป โดยศึกษาเฉพาะกลุ่มในพื้นที่ที่กำหนด โดยมีเทคนิคการเตรียมชุมชนดังนี้

1.1 เลือกพื้นที่ในเขตปทุมธานีที่สามารถเดินทางไปกลับได้เพื่อปรับตามบริบทของนักศึกษาในปัจจุบัน

1.2 ประชุมคณะอนุกรรมการเพื่อพิจารณาคัดเลือกพื้นที่ที่ปลอดภัยและเหมาะสมกับการเรียนรู้ของนักศึกษา

1.3 การประสานงานกับพื้นที่เป็นลักษณะทั้งแบบทางการและไม่เป็นทางการการประสานงานที่เป็นทางการคือ ติดต่อกับหน่วยงานราชการที่มีบทบาทดูแลรับผิดชอบพื้นที่โดยตรง เช่น สสจ. สสอ. ให้ช่วยพิจารณาเลือกพื้นที่ตามคุณลักษณะที่ได้กำหนดไว้การประสานงานที่ไม่เป็นทางการคือการสร้างความสัมพันธ์กับพื้นที่ที่เคยทำงานร่วมกันมาก่อนไม่ว่าจะเป็นการที่เคยให้นักศึกษาเข้ามาเข้าชุมชนหรือจากคำแนะนำ เช่นการไปเยี่ยมเยียน พูดคุย ด้วยความเป็นกันเอง สิ่งสำคัญคือการถอดหัวไขนออก ซึ่งจะส่งผลให้การติดต่อประสานงานเป็นไปด้วยความราบรื่น

1.4 การสื่อสารการเตรียมพื้นที่ต้องสื่อสารให้กับพื้นที่ในทุกระดับตั้งแต่ระดับจังหวัดจนถึงระดับหมู่บ้านให้เข้าใจถึงวัตถุประสงค์รูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่มีความแตกต่างจากนักศึกษาในหลักสูตรอื่นๆ

1.5 การทำงานเป็นทีมการเตรียมพื้นที่ที่ทำงานกันเป็นทีมจะช่วยให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยสมาชิกในทีมจะแบ่งหน้าที่ในการเตรียมพื้นที่ เช่น การช่วยตอบคำถาม

การอุดรยเร็ว การบันทึก/สรุปข้อมูลเมื่อคนใดคนหนึ่งในที่รู้สึกเหนื่อยล้าสมาชิกในที่ก็สามารถช่วยต่อไปได้

1.6 การเตรียมผู้นำชุมชน /อสม. เป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับเจตคติต่อนักศึกษา การเตรียมพื้นที่จึงควรบอกถึงประโยชน์ที่พื้นที่จะได้รับ ทั้งจากข้อมูลที่ได้หรือโครงการที่นักศึกษาทำ หากพื้นที่เห็นประโยชน์จากการศึกษาชุมชนของนักศึกษา และไม่เป็นการกระทบกับคนในพื้นที่ ก็จะเกิดความประทับใจและมีการบอกต่อ

1.7 การคืนข้อมูลให้กับพื้นที่ ควรมีการคืนข้อมูลให้กับพื้นที่ในส่วนของข้อมูลชุมชน และติดตามผลการดำเนินโครงการในส่วนของกิจกรรมการสร้างเสริมสุขภาพเพื่อสานต่อโครงการให้เกิดความยั่งยืน และเป็นการสร้างเครือข่ายสำหรับการเรียนการสอน การบริการวิชาการและการวิจัยต่อไป

2. รายวิชา ปี 4-6

การเตรียมพื้นที่ในรายวิชาปี 4 - 6 เป็นลักษณะชุมชนเชิงองค์กรเป็นการเรียนรู้ในมุมมองของผู้ให้บริการ ปี เป็นการเรียนรู้ระบบสุขภาพในมุมกว้าง ปี 5 เรียนรู้ในระดับครอบครัว และปี 6 เรียนรู้เพื่อให้เห็นภาพจริงที่จะไปเจอในอนาคต เป็นอัตลักษณ์ของแพทยศาสตรที่มีความยั่งยืน เทคนิคการเตรียมพื้นที่ในรายวิชาปี 4-6 มีดังนี้

ปี 4: การศึกษาดูงานที่รพ.สต. หรือเครือข่าย

- วัตถุประสงค์คือให้นักศึกษาเห็นการทำงานในภาพกว้างๆ
- ใช้เวลาไม่นานประมาณครึ่งวัน เพื่อไม่ให้รบกวนการทำงานของหน่วยงาน
- การคืนข้อมูลให้กับพื้นที่เกี่ยวกับการพัฒนาระบบปฐมภูมิเพื่อให้หน่วยงานได้รับประโยชน์

ปี 5: การเตรียมเคสเยี่ยมบ้าน

- การเตรียมเคสเยี่ยมบ้านจะดำเนินการประสานงานกับเจ้าหน้าที่ของศูนย์แพทย์ฯ เพื่อเลือกเคส โดยอ.แพทย์ควรเข้ามาช่วยเลือกเพื่อให้เกิดความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น
- มีทักษะการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า และมีความยืดหยุ่น
- การได้พูดคุยกับคนส่งเคสจะช่วยให้เห็นประเด็นมากยิ่งขึ้น
- เคสไม่ควรมีความยากจนเกินไป
- ควรคำนึงถึงความปลอดภัยของนักศึกษาในการเยี่ยมบ้าน เช่น เรื่องของสุนัข

ปี 6: การเลือกโรงพยาบาลชุมชน

- การเลือกโรงพยาบาลเพื่อการฝึกเวชปฏิบัติปฐมภูมิควรเลือกให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์เช่น เน้นระบบปฐมภูมิ มีแพทย์เวชศาสตร์ครอบครัว มีการทำงานเชิงรุก เป็นรพ.ที่มีเครือข่าย มีการเยี่ยมบ้านที่เข้มแข็ง ให้นักศึกษาสามารถเรียนรู้ได้หลายมุมมอง
- การมีเครือข่าย สามารถช่วยการประสานงานในการจัดหาโรงพยาบาลชุมชน

เรื่องที่ 2 การจัดการปัญหาเฉพาะหน้า

การจัดการความรู้เรื่องการจัดการปัญหาเฉพาะหน้าของการเรียนการสอนในชุมชนของสถานเวศศาสตร์ชุมชนและเวศศาสตร์ครอบครัวมีปัญหาและวิธีการจัดการกับปัญหาเฉพาะหน้าดังต่อไปนี้

ปัญหา	การจัดการกับปัญหา
การศึกษาชุมชนปี 2	
การประชุมการเตรียมพื้นที่ก่อนเพื่อทำความเข้าใจ แต่ในวันที่พานักศึกษาเข้าพื้นที่เป็นคนละคนกับคนที่มาประชุม	ประสานงานกับรพ.สต.ให้ผู้เข้าร่วมประชุมในวันเตรียมพื้นที่เป็นคนเดียวกันกับคนที่จะพานักศึกษาเข้าชุมชน
พื้นที่ในการศึกษาชุมชนมีสถาบันอื่นๆเข้ามาศึกษาเช่นกันทำให้ชุมชนเข้าใจว่ากิจกรรมจะเป็นไปในลักษณะเดียวกัน	อาจารย์ประจำกลุ่มช่วยชี้แจงถึงวัตถุประสงค์ในการศึกษาชุมชนของนักศึกษาแพทย์
นักศึกษาหายไปเข้าห้องนํ้านานระหว่างอยู่ในชุมชน	แจ้งกับนักศึกษาก่อนเข้าชุมชนทุกครั้งว่าในกรณีที่ต้องไปห้องน้ำหรือไปทำธุระอื่นๆในชุมชนจะต้องมีเพื่อนไปด้วย 2-3 คน
อสม.ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ สุขภาพไม่เอื้อต่อการพานักศึกษาเดินในชุมชน	แจ้งกับอสม.ว่าไม่จำเป็นต้องเดินกับนักศึกษาตลอด บริเวณพื้นที่ใกล้เคียงแบ่งนักศึกษาเป็นหลายกลุ่มแล้วแยกกันเข้าบ้าน
ร้านอาหารไม่เพียงพอ	จัดสรรเวลาในการไปร้านอาหารเช่นไปก่อนเวลาเที่ยง หรือหลังเที่ยงหลีกเลี่ยงช่วงเวลาที่มีคนเยอะ
สภาพอากาศร้อน	ให้นักศึกษาหยุดพัก
สุนัข	สอบถามอสม. หลีกเลี่ยงบ้านที่สุนัขดุ และใช้อุปกรณ์เช่น ไม้หรือร่มยาว ในการป้องกันสุนัข
การศึกษาชุมชนปี 3	
การรวมตัวคนในชุมชนเพื่อทำกิจกรรมเป็นกลุ่มใหญ่	ปรับตามบริบทของชุมชน
ค่าใช้จ่ายในการดำเนินโครงการของนักศึกษาไม่สอดคล้องกับหมวดค่าใช้จ่ายที่กำหนดไว้	○ เจ้าหน้าที่การเงินชี้แจงรายละเอียดค่าใช้จ่ายในแต่ละหมวด

ปัญหา	การจัดการกับปัญหา
	<ul style="list-style-type: none"> ○ อาจารย์ประจำกลุ่มทำความเข้าใจเรื่องค่าใช้จ่ายของโครงการและช่วยชี้แจงค่าใช้จ่ายให้นักศึกษาในกลุ่ม ○ รายการค่าใช้จ่ายที่นักศึกษาไม่แน่ใจให้ปรึกษากับเจ้าหน้าที่ธุรการที่รับผิดชอบ
การศึกษาชุมชนปี 4	
การเปลี่ยนแปลงประธานรายวิชากระทันหัน	หัวหน้าสถานรับหน้าที่แทน
ประสานงานกับรพ.สต.เพื่อที่เข้าไปศึกษาดูงานไม่ได้	แจ้งรายละเอียดและบอกประโยชน์ที่ทางรพ.สต.จะได้รับจากการเรียนรู้ของนักศึกษาผ่านการนำเสนอ
นักศึกษาเข้าร่วมฟังบรรยายจากวิทยากรภายนอกมีจำนวนน้อย	แจ้งให้วิทยากรเข้าใจถึงข้อจำกัด
การศึกษาชุมชน ปี 5-6	
การประสานงานกับรพ.ธรรมศาสตร์และศูนย์การแพทย์คูคต	ประธานหรือเลขานุการติดต่อเพื่อเน้นย้ำกับทางรพ.ธรรมศาสตร์และศูนย์การแพทย์คูคต

เรื่องที่ 3 เสี่ยงสะท้อนจากสายสนับสนุนในการเรียนการสอนในชุมชน

สายสนับสนุนวิชาการเป็นส่วนหนึ่งในการเรียนการสอนในชุมชนของนักศึกษาแพทย์ การฟังเสียงสะท้อนจากสายสนับสนุนเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่สามารถช่วยให้การเรียนการสอนในชุมชนประสบความสำเร็จ ซึ่งเสียงสะท้อนจากสายสนับสนุนมีในประเด็นดังต่อไปนี้

- การจัดตารางเรียนในรายวิชาปี 2- ปี 6 จะมีการทับซ้อนกัน สายสนับสนุนพยายามจัดตารางเพื่อลดปัญหาดังกล่าวให้มากที่สุด และจะมีการติดต่อสื่อสารกับอาจารย์ตลอด
- การเปลี่ยนแปลงห้องเรียน สามารถแจ้งได้ แต่หากยกเลิกควรมีการบอกล่วงหน้าเพื่อจะได้ดำเนินการแจ้งกับงานอาคารต่อไป
- การขออนุมัติงบประมาณในแต่ละรายวิชา ขอให้ประธานหรือเลขานุการรายวิชาส่งตารางสอนล่วงหน้า 30 วันทำการก่อนรายวิชาเปิด ยกเว้น รายวิชาของปี 6 กลุ่มแรกที่ไม่สามารถดำเนินการตามระยะเวลาที่กำหนดได้ เจ้าหน้าที่ธุรการจะดำเนินการประสานกับทางการเงินเป็นพิเศษ หากจะต้องสำรองเงินให้ใช้เงินของสถานฯ และควรมีการทำแผนและระบบเตือนสำหรับการเบิกงบประมาณในแต่ละรายวิชา
- ตารางเรียนอยากได้ก่อนวันเปิดเรียนเพื่อที่จะได้ทำการจองห้องเรียนและห้องสอบ เพราะหากลงกองพร้อมกันกับรายวิชาอื่นๆจะทำให้เกิดปัญหาการจองห้องได้

○ การเปลี่ยนแปลงมคอ. 3 หรือแบบประเมิน หากรายวิชาได้มีการเปลี่ยนให้แจ้งกับ
ทางนักวิชาการล่วงหน้า

เรื่องที่ 4 ประสพการณ์การทำงานในชุมชน (หมู่บ้าน/รพ.สต./รพ.ธรรมศาสตร์/ศูนย์การแพทย์คูคต/ โรงงาน)

สถานเวชศาสตร์ชุมชนและเวชศาสตร์ครอบครัวดำเนินการจัดการเรียนการสอนให้กับ
นักศึกษาแพทย์ชั้นปีที่ 2- ปีที่ 6 มีการจัดการเรียนการสอนในชุมชนทุกชั้นปี คณาจารย์ในสถานมี
ประสพการณ์การทำงานในชุมชนที่สามารถสรุปได้ดังนี้

- 1) การทำงานในชุมชนต้องไปมาลาไหว้
- 2) มีความตรงต่อเวลา
- 3) ให้เกียรติกับบุคคลอื่น
- 4) พุดคุยกับบุคคลอื่นด้วยความสุภาพ
- 5) มีความตั้งใจฟัง ช่างสังเกต
- 6) มีน้ำใจต่อผู้อื่น
- 7) เชื้อมั่นใน อสม.
- 8) ทำงานให้คนในพื้นที่ไม่เหนื่อย นักศึกษามีความสุข
- 9) ยึดหยุ่นตามสถานการณ์
- 10) วิชาการอาศัยอาจารย์ผู้ใหญ่ ไม่ได้มุ่งเป้าหมายที่เป็นเลิศแต่มีความสุขไปกับนักศึกษา
- 11) ความหลากหลายของอาจารย์ประจำกลุ่มทำให้ได้เรียนรู้ ในเป้าหมายเดียวกัน คือไม่สร้าง
ความแตกแยกในชุมชน และนักศึกษานำความรู้และประสพการณ์ไปต่อยอดต่อไปใน
อนาคต
- 12) การประสานงานเช่นการเยี่ยมบ้าน นอกเหนือจากเอกสารที่เป็นทางการแล้ว ก็จะมีการ
สื่อสารอย่างไม่เป็นทางการกับเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบเป็นระยะๆ

เรื่องที่ 5 เทคนิค/ประสพการณ์ การทำให้นักศึกษาแพทย์มีเจตคติที่ดีต่อชุมชน

วัตถุประสงค์ของการเรียนการสอนในรายวิชาของสถานเวชศาสตร์ชุมชนและเวชศาสตร์
ครอบครัวคือการให้นักศึกษาแพทย์มีเจตคติที่ดีต่อการทำงานในชุมชน ซึ่งคณาจารย์ในสถานฯได้มีการ
แลกเปลี่ยนเทคนิคและประสพการณ์ที่สามารถสรุปได้ดังนี้

- 1) ให้เป็นไปตามธรรมชาติ ยึดหยุ่น มองหาตัวอย่างในชุมชน เพื่อสร้างแรงบันดาลใจ
- 2) ไม่มีธง เชื่อว่ามนุษย์ดีด้วยตัวเอง อาจารย์ควรเข้าไปอยู่ในโลกใบเดียวกับนักศึกษา
- 3) เรียนอย่างสนุก ไม่กดดัน มีความสุขทุกวันที่อยู่ในชุมชน
- 4) เป็นตัวอย่างให้กับนักศึกษา ให้ได้ซึมซับในใจรักที่จะทำงานในชุมชน
- 5) ให้นักศึกษาเห็นด้วยตา ได้ยินด้วยหู ให้เกิดความรู้สึกรังสรรค์ใน อยากร่างงาน อยากรู้
อยากรู้ช่วยเหลือ

- 6) ให้นักศึกษาเห็นคุณค่าของตนเอง ในบริบทที่เป็น เช่น ปี 2 ให้ตั้งใจฟังในเรื่องที่สนทนากับคนในชุมชน ปี 3 ให้ความรู้เท่าที่ตนเองมี เพื่อให้เห็นคุณค่าตนเองและอยากทำประโยชน์ให้คนอื่น